

О.Л. КРУПЕЛЬНИЦЬКА*

(Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління», м. Київ, Україна)

О.Д. ГУДЕНКО**

(Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління», м. Київ, Україна)

О.Я. ВОЛИНЕЦЬ***

(Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління», м. Київ, Україна)

Теоретико-методологічні засади державного регулювання сталого розвитку сільських територій

Метою статті є систематизація концептуальних засад державного регулювання сталого розвитку сільських територій та пошук ефективних інструментів його забезпечення з урахуванням європейського досвіду. Розкрито концептуальні засади забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах нової економічної реальності, які обумовлені прискоренням процесу імплементації Європейської хартії місцевого самоврядування, реалізації реформи територіальної організації влади в Україні. З'ясовано сутність понять «сталий розвиток», «економічний розвиток сільської територіальної громади», «модель сталого економічного розвитку» з урахуванням еволюціонування парадигми державного регулювання сталого розвитку економічних систем. Доведено, що ключовим елементом сучасної моделі сталого розвитку є державне регулювання. Встановлено, що у світовій практиці державного регулювання розвитку територій склалися два альтернативні підходи до планування: директивне та індикативне. Еволюціонування наукових підходів до реалізації політики соціально-економічного розвитку в світі сформуло декілька концепт-напрямів розвитку сільських територій та його підтримки – від реалізації різноманітних програм підтримки незалежно одна від одної до застосування механізмів та інструментарію державної підтримки, що закріплені на законодавчому рівні. Досвід країн – членів Європейського Союзу вказує, з одного боку, на необхідність розробки і практичного провадження політики сільського розвитку як головного напрямку державного впливу на розвиток сільських територій, а з іншого, демонструє необхідність модернізації в Україні підходів до розвитку сільської місцевості та переходу від аграрної до мультифункціональної моделі розвитку таких територій.

Ключові слова: сталий розвиток, сільські території, державне управління, соціально-економічний розвиток, економічний механізм, державна політика.

DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1\(83\)-159-167](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1(83)-159-167)

O.L. KRUPLENYTSKA

(State Educational and Scientific Institution 'Academy of Financial Management', Kyiv, Ukraine)

O.D. HUDENKO

(State Educational and Scientific Institution 'Academy of Financial Management', Kyiv, Ukraine)

O.Ya. VOLYNETS

(State Educational and Scientific Institution 'Academy of Financial Management', Kyiv, Ukraine)

Theoretical and Methodological Foundations of State Regulation of Sustainable Development of Rural Areas

The purpose of the article is to systematize the conceptual foundations of state regulation of sustainable development of rural areas and search for effective tools to ensure such development, taking into account European experience. The conceptual foundations of ensuring sustainable development of rural areas were revealed in the context of the new economic realities, which are caused by the acceleration of the implementation process of the European Charter of Local Self-Government, and the implementation of the reform of the territorial organization of power in

* Крупельницька Олена Леонідівна, аспірант Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» (м. Київ).

** Гуденко Олександр Дмитрович, аспірант Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» (м. Київ).

*** Волинець Олександр Якович, аспірант Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» (м. Київ).

Ukraine. The essence of the concepts of “sustainable development”, “economic development of the rural area”, “model of sustainable economic development” was elucidated, taking into account the evolution of the paradigm of state regulation of the sustainable development of economic systems. It was proved that the key element of the modern model of sustainable development is state regulation. It was established that in the world practice of state regulation of the territories development there are two alternative approaches to planning: prescriptive and indicative. Evolution of scientific approaches to the implementation of the socio-economic development policy in the world has formed several concept-directions for the development of rural areas and their support: from the implementation of various not linked support programs to the use of mechanisms and tools of state support that are fixed at the legislative level. The experience of the member countries of the European Union indicates, on the one hand, the need to develop and implement rural areas development policies as the main direction of state influence on rural areas development, and on the other hand, it demonstrates the need to modernize approaches to rural areas development in Ukraine and the transition from agrarian to multifunctional development models of such areas.

Keywords: *sustainable development, rural areas, state regulation, socio-economic development, economic mechanism, state policies.*

Постановка проблеми. Політика розвитку сільських територій досить тривалий час існувала як складова аграрної політики і в більшій мірі була спрямована на вирішення проблем сільського господарства. питання впровадження комплексних програм, реалізації реформи організаційно-економічного забезпечення розвитку сільських територій та пошуку різних підходів до вирішення проблем сталості їх онтогенезу на разі є безпекаційним об'єктом державного управління. Регулювання розвитку сільських територій реалізується за допомогою управлінсько-регуляторних інструментів державної соціально-економічної політики.

Необхідність розроблення загальнодержавних, регіональних та нішових стратегій розвитку, прийняття та реалізація різних програм, виконання розпорядчо-адміністративних функцій через певні державні інститути надзвичайно актуалізує дослідження концептуальних засад державного регулювання сталого розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням сталого розвитку сільських територій присвячені дослідження низки теоретиків та практиків, серед яких: Г.В. Атаманчук, Р.Г. Білик, М. Болрідж, З.М. Бузик, К. Вайс, Е. Ведунг, А.О. Гошко, Т.А. Гречко, Р.С. Каплан, М.А. Латинін, С.А. Лісовий, С.В. Майстро, В.В. Мамонова, Г.І. Мостовий, Х.М. Притула, Л.Г. Руденко, П.Т. Саблук, А.М. Стельмашук, В.М. Трегобчук, Є.В. Хлобистова, В.Я. Шевчук, О.В. Щербатих, В.В. Юрчишин та ін. Віддаючи належне їх напрацюванням, зазначимо, що на сучасному етапі розвитку сільських територій в Україні, питання державного регулювання їх сталого розвитку потребує поглибленого вивчення та адаптації кращих світових практик.

Метою статті є систематизація концептуальних засад державного регулювання сталого розвитку сільських територій, пошук ефективних інструментів його забезпечення з урахуванням європейських тенденцій у відповідній регуляторній площині.

Виклад основних результатів дослідження. На сьогодні національна економіка є сировинною, орієнтованою на виробництво ортодоксальної номенклатури промислової та аграрної продукції з низьким ступенем переробки, а відповідно, з не

високим рівнем доданої вартості. Однак в сільській місцевості проживає понад 13 млн. осіб, що складає більше 30 % всього населення країни. Основна частина якого – це населення, яке зайняте в аграрному секторі економіки, несучи навички та здібності притаманні людському капіталу, здатному виконувати функцію продовольчого забезпечення держави високоякісною продукцією за відносно помірну ціну. Проте, економічний каркас регуляторної політики за останні 15-20 років призвів до глибокої кризи сільських територій, сільськогосподарського виробництва, скорочення чисельності сільського населення, укорінення явища прихованого голоду. Соціально-економічна ситуація в переважній частині сільських територій, які традиційно орієнтовані на сільськогосподарське виробництво, особливо продукції тваринного походження, залишається надзвичайно складною. Спостерігається безробіття, бідність, трудова міграція, старіння населення, знищення соціальної інфраструктури, зростання фізичного й морального зносу матеріально-технічної бази агровиробників, демографічна криза тощо. Сюди необхідно віднести і низький, а в поодиноких випадках популістський рівень державного регулювання політики сталості розвитку сільських локацій, їх орієнтації на європейські цінності аграрної політики, зокрема в частині національних цілей сталого розвитку ООН до 2030 р.

В цьому контексті вивчення наукових джерел, нормативно-правової бази з позиції присутності й трактування економічних категорій таких як «комплексний розвиток», «стійкий розвиток», «сталлий розвиток» дозволяє констатувати факт високого рівня їх «проникнення» в теорію та практику державного управління національною економікою та економічних систем аграрного спрямування, в органи місцевого самоврядування, зокрема об'єднані територіальні громади. Однак існують суттєві дискусії щодо концептуального наповнення вказаних дефініцій. Так, вперше термін «сталлий розвиток» (англ. – sustainable development) з'явився у «Всесвітній стратегії охорони природи» (англ. – World Strategy of Nature Conservation), розробленій Міжнародним союзом охорони природи і природних ресурсів (англ. – International Union for the Conservation of Nature) та опублікований у 1980 р. В цьому документі під «сталлим розвитком» розуміється

така модель руху вперед, при якій задоволення життєвих потреб людей нинішнього покоління не позбавляє такої можливості майбутні покоління.

В цілому в науковій літературі (табл. 1) категорія «сталий розвиток» через складний, багаторівневий,

мультиаспектний і суперечливий зміст знаходиться на етапі осмислення, наукових дискусій, пошуку ефективних напрямів імплементації в чинну регуляторну базу зі сталого сільського розвитку.

Таблиця 1

Визначення категорії «сталий розвиток»

Автор	Визначення
Кухар В.П. [10]	розвиток який самопідтримується, це ідеологія розумної і обґрунтованої діяльності людини, що живе у злагоді з природою та створює умови для кращого життя собі та наступним поколінням. Соціально-економічний розвиток та охорона навколишнього середовища взаємопов'язані і неподільні
Багров Н.В. [1]	гармонізація трьох структурних підсистем цивілізаційного світу – соціуму, економіки та навколишнього середовища
Данилова-Данільяна В.І. [3]	такий суспільний розвиток, при якому не руйнується його природна основа, створювані умови життя не спричиняють деградації людини і соціально-деструктивні процеси не розвиваються до масштабів, які загрожують безпеці суспільства
Невелев О.М. [11]	економічно, соціально та екологічно збалансований розвиток певних територій і розташованих на них міських та сільських поселень (населених пунктів), спрямований на узгоджене формування та функціонування економічної, соціальної та екологічної складових цього розвитку на основі раціонального використання всіх видів ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інформаційних тощо)

Джерело: систематизовано авторами.

В рамках наукового диспуту щодо визначення категорії «сталий розвиток» В.А. Барановський [2] ставить питання про коректність перекладу англословного терміну «sustainable development», надаючи перевагу терміну «збалансований» та/або «гармонійний» розвиток, як такому, що має збалансовану (збалансованість – це пропорційність; баланс – кількісне співвідношення між елементами системи, що визначає збереження її якісних характеристик) динамічну рівновагу між компонентами інтегрованої геосистеми «природа – суспільство», а «гармонійність» походить від відомого постулату про необхідність жити в гармонії з природою. Таким чином, сталий або гармонійний чи збалансований розвиток – це розвиток, що забезпечує певний тип рівноваги, тобто баланс між соціально-економічними та природними його складниками.

При цьому стратегічне таргетування сталого розвитку базується на досягненні балансу між результатами соціально-економічного (в т.ч. покращення якості життя населення) та екологічного (стан природного довкілля) розвитку на базі поєднання інформатизації та інтелектуалізації з одночасним забезпеченням його суспільної ефективності, спрямованої на структурно-технологічну перебудову всіх галузей господарства, зростання добробуту населення та економічне зростання, розбудову соціальної, ринкової, комунікаційно-інформаційної й екологічної інфраструктур території тощо.

Формування економічної політики сталого розвитку сільської території повинне виходити із абсолютно нового погляду на роль і місце соціуму територіальної громади в системі регулювання сталого розвитку українського села й формування нового типу селянства. В цьому контексті під

економічним розвитком сільської територіальної локації як правило прийнято розуміти «безперервний процес залучення громади до вирішення питань місцевого розвитку, використання місцевих ресурсів і факторів для розширення та активізації діяльності на локальному рівні задля її соціального спрямування та покращання добробуту населення» [8, с. 27].

Нагадаємо, що на сьогодні модель сталого економічного розвитку, зокрема агроорієнтованих економічних систем й сільських територіальних локацій, базується на відповідній доктрині, яка абсорбує в собі ідеї, концепції, положення і постулати різних наук, зокрема філософії, соціології, економіки, екології, поклавши практику її імплементації в детективи та регламенти країн – членів Європейського Союзу, повноправним членом якої жадає стати Україна.

Зважаючи на надзвичайно високий потенціал аграрного сектору національної економіки, унікальне поєднання природно-кліматичних умов та геостратегічного положення, наявність чорноземів, традицій в сфері землеробства, тваринництва, рослинництва, забезпечення сталого економічного розвитку сільського господарства й сільських територій повинне стати одним з головних пріоритетів держави. Вирішення цієї складної проблеми потребує законодавчої активізації для сприяння сталості сільського (сільського господарства та сільських територій) розвитку, створення регуляторних передумов розробки й реалізації відповідних програм виконавчою гілкою влади. Певним титанічними зрушенням в цьому напрямі була підтримка Національною радою реформ тексту та плану дій з реалізації Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 роки, але на

сьогодні вона так і не набула статусу чинного нормативно-правового документу, який визначає «маяки» подальших регуляторних поступів у сфері сталості розвитку сільських територій в цілому, та окремих галузей сільського господарства зокрема.

Сталий сільський розвиток в цілому, та сільських локацій зокрема, визначається сукупністю соціально-економічних і природно-екологічних чинників у сфері: збереження і розвитку мережі селищ та сіл; системи управління розвитком сільських територій щодо забезпечення пріоритетності розвитку сільського господарства та сільських територій; поліпшення демографічної ситуації на селі; розвитку підприємництва; розв'язання проблем зайнятості на селі; розвитку транспортного сполучення та зв'язку; пільг на електроенергію; розвитку аграрної освіти і науки, сільськогосподарської дорадчої діяльності; медичного обслуговування; державного регулювання аграрного ринку; розвитку організаційно-правових форм господарювання; ринку матеріально-технічних ресурсів та послуг; зовнішньоекономічної діяльності; гарантування безпечності та якості продовольства; розвитку тваринництва; контролю якості харчових продуктів і кормів; здоров'я тварин; рослинництва; рибної галузі; землеустрою; розвитку ринку фінансових послуг; системи оподаткування, і це далеко не повний перелік чинників.

З урахуванням вище вказаного сільські територіальні локації покликані стати своєрідним інституційним каркасом формування й реалізації інтегральної моделі сільського розвитку здатної дати гідну відповідь вказаним вище сучасним кризогенним факторам, забезпечивши високий рівень продуктивності агропромисловості, сприяння раціональності ресурсокористування, ресурсозбереження та охорони природних ресурсів, розширеному відтворенню матеріально-технічної бази та людського капіталу у сільській місцевості. Це можливо через створення на сільських територіях сучасних господарських агросистем, що спроможні забезпечити саморозвиток, в основу якого покладено економічний оборот місцевих ресурсів як похідної зростання конкурентоспроможності та забезпечення екологічно гармонійного задалегідь диверсифікованого сільського господарства. З урахуванням цього необхідно пам'ятати, що на глибоке переконання авторів цієї статті, терміни «сталий» та «комплексний» розвиток не є тотожними поняттями, оскільки комплексний розвиток є складовою загальної системи сталого розвитку, а відповідно їх використання та застосування в теорії і практиці конструювання відповідної регуляторної політики повинно набути більш точних і коректних рис.

Якісними критеріально-індикативними параметрами «сталого розвитку» економічних систем в цілому та тих, що мають формальні ознаки приналежності до агроекономічних, виступають [13, с. 10–13]:

1) збереження цілісності – рівнозначність усіх компонентів при її формуванні;

2) сталість і рівновага компонентів – незмінність визначальних параметрів соціально-економічної системи;

3) ступінь організованості соціально-економічної системи – залежність від складності функцій, які вона виконує та досконалості її структури;

4) відтворення процесів (ренатуралізація) в усіх компонентах сталого розвитку – покращення стану економічного, соціального та навколишнього природного середовища.

Для забезпечення реалізації вказаних амбітних цілей компонентами теоретичної моделі (пронизаної якісними критеріально-індикативними параметрами) сталого сільського розвитку в цілому, та сільської локації зокрема, мають бути: соціалізація державного регулювання, його суспільна відповідальність та орієнтованість на безпеку в т.ч. екологічну, продовольчу, економічну, із використанням сучасних технологій ведення точного та земле-просторовоощадливого сільського господарства іменованих «Агро 4.0», розвиненим ринком сільськогосподарських земель, новою моделлю ведення та побудови пріоритетів для аграрної освіти і науки. Зазначені компоненти виступають не лише як статичні, а насамперед як динамічні ряди в організаційно-економічному механізмі функціонування локальної, регіональної, національної та світової економіки, поєднання або взаємний вплив яких певним чином дозволяє визначити зміст та структуру цієї моделі інклюзивного та водночас форсуючого розвитку на засадах сталості сільських територій. Традиційний набір соціально-економічних функцій держави визначає напрями її діяльності, завдання та цілі в рамках пропонованої моделі, а механізм переформатованих пріоритетів державного регулювання забезпечує способи їх реалізації.

В цьому контексті в цілях формування ієрархічно упорядкованої системи управління сталим розвитком сільських територій доцільно застосовувати набір принципів запропонованих С.В. Петрухою [15, с. 69]:

1) цілісності – дозволяє розглядати одночасно систему управління сталим розвитком сільських територій як єдине ціле;

2) системності – властивість елементів системи управління у випадку стійкого зростання володіти всіма ознаками системи;

3) ієрархічності, тобто наявність у системи управління елементів, упорядкованих на основі підпорядкування елементів нижчого рівня елементам вищого рівня;

4) структуризації, що дає можливість аналізу елементів системи управління стійким зростанням та їх взаємозв'язку;

5) множинності, що дозволяє використовувати економіко-математичні моделі для опису окремих елементів і системи в цілому.

Досягти успіху в реалізації глобальних Цілей Сталого Розвитку ООН до 2030 р., сформованих національних пріоритетів в частині сталого сільського розвитку в цілому, та розвитку сільських територій зокрема, не можливо без наявності якісної системи просторового й цілеорієнтованого планування. Так, у світовій практиці державного

регулювання (в т. ч. описаної у наукових джерелах [4–7; 18]) склалися два альтернативні підходи до забезпечення цього процесу: перший – директивне (базується на державній власності на просторові ресурси та ідеї всеохоплюючого централізованого планування без врахування інтересів суб'єктів планування); другий – індикативне планування (базується на обмеженому втручанні держави в економіку, різноманітні форм власності, оптимізації та узгодження інтересів суб'єктів планування). Вивчення літературних джерел [12; 17–22] та практики сільгоспспрямованого планування дозволяє дійти до висновку про суттєву схожість теоретичних підходів (ліквідувавши на практиці директивне планування наша країна замість того, щоб звернутися до розробок вітчизняних вчених і зарубіжного

досвіду, категорично відмовилася від наскрізної моделі планування та проголосила курс на лібералізацію економіки), сформованих в Україні з моделями індикативного планування, що застосовуються в розвинутих країнах світу.

Систематизація та вивчення досвіду країн – членів Європейського Союзу вказує на необхідність подальших теоретичних розробок у реформуванні аграрної політики, їх практичної імплементації у дієву модель сільського розвитку як головного напрямку державного впливу на сталість онтогенезу сільських територій. При цьому необхідність таких трансформацій державного управління зумовлена ланцюговою тріадою першопричин, які систематизовані на рис. 1.

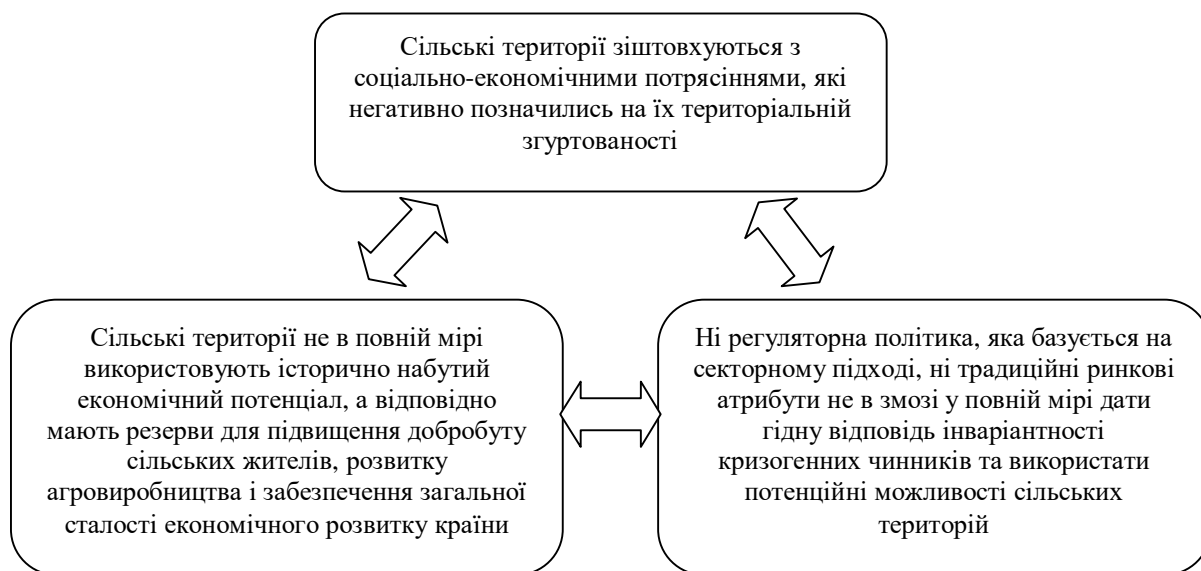

Рис. 1. Передумови трансформації державної регуляторної політики забезпечення сталого розвитку сільських територій

Джерело: систематизовано та візуалізовано авторами з урахуванням джерел [12; 18; 23].

Європейська політика розвитку сільських територій разом з Європейською хартією місцевого самоврядування (в т. ч. Додатковим протоколом до неї про право участі у справах місцевого органу влади) та положеннями Спільної аграрної політики Європейського Союзу наскрізно регуляторно забезпечують вирішення широкого спектру безпекових питань (фінансових, економічних, продовольчих, екологічних, соціальних, інституційних тощо) сталого розвитку сільських територіальних локацій. Зокрема квінтесенцією Спільної аграрної політики Європейського Союзу у вказаній площині є отримання синергетичного ефекту у сталому розвитку сільської території від демократизації управління, забезпечення здоров'я сільського соціуму, формування соціально-економічно справедливих правил для сільського й міського населення, моделі життєдіяльності в рамках діючих жорстких екологічних обмежень на базі науково обґрунтованих норм і правил, а також регламентів Європейського Союзу під №№ 1303/2013, 1305/2013, 1306/2013, 1310/2013 тощо.

Наприклад, у Німеччині інституційним провайдером цієї політики є Федеральне міністерство продовольства, сільського господарства і захисту прав споживачів, яке безпосередньо є ідеологом та контролером реалізації державної стратегії сталого сільського розвитку. Федеральні землі з урахуванням визначених цілей у державній стратегії, розробляють конкретні програми (разом з «дорожніми картами» їх реалізації) сталого розвитку відповідної сільської території, орієнтовані на потреби соціуму та календарний графік їх реалізації, який базується на фінансовій спроможності громади. Додатково вказані територіальні програми фінансуються як Європейським Союзом, так і федеральною владою (на період 2015–2019 рр. передбачено щорічне надання 4,5 % від максимальної суми національного бюджету), але за умови дотримання балансу між економічними цілями ведення аграрного виробництва і соціально-побутовими потребами громади. Відзначимо, що інституційний каркас та політика фінансово-економічного забезпечення реалізації

цілей сталого розвитку сільських територій у країнах – членах Європейського Союзу є типовою та усталеною регуляторною практикою. Своєрідною новацією є формування моделі співробітництва міських та сільських громад на базі загальної європейської політики регіонального розвитку, яка закріплена в акті Європейського Парламенту (2010 р.) під назвою «RURBAN» – Партнерство для сталого розвитку міст та сільських районів. Зазначимо, що термін «rurban» є неологізмом, який виник внаслідок поєднання двох англійських слів: rural (сільський) та urban (міський).

Головною ідеєю рурбанізації є організація співробітництва між міськими та сільськими громадами на засадах взаємовигідної кооперації, розподілу повноважень, використання наявних переваг, а метою – наближення сільських територій до джерел інновацій, соціального та фінансового капіталу, інвестицій, соціального та культурного розвитку; створення об'єктів інженерної, соціальної, транспортної інфраструктури на рівні міських; залучення ресурсів сільських територій, до процесів суспільного виробництва та розвитку.

Прикладом «урбансела» за кордоном є Житловий будинок «Marupe Urban Village» в Марупському краю поблизу Риги (Латвія) та «Adora Urban Village» поблизу Бухаресту (Румунія).

Узагальнюючи наукові праці [7; 11–12; 18–21; 23] відзначимо, що у світовій практиці виділяють наступні моделі сталого розвитку сільських територій:

– «аграрна» модель – результативність функціонування якої вимірюється генерованою масою прибутку та підвищенням рівня технічної продуктивності аграрної діяльності, зокрема виробництвом чи вирощуванням продукції рослинного й тваринного походження. Основне завдання сільської політики при використанні даного підходу полягає у державній підтримці розвитку села та проведенні досліджень, які з часом дозволять, з одного боку, підвищити продуктивність сільськогосподарського виробництва, а з іншого, сформулюють набір заходів підтримки агровиробництва на внутрішньому ринку та проведенні відповідних торгівельних операцій. Даний підхід є досить розповсюдженим у світі та нині використовується і в Україні. Проте, як показує досвід тих країн – членів Європейського Союзу, що були соціалістичними державами, він не завжди ефективний в умовах скорочення питомої ваги сільського господарства у ВВП, посилення глобалізації та зростання рівня конкуренції на світових продовольчих ринках;

– «мультифункціональна» модель – ґрунтується на мультиструктурованості сільської економіки та передбачає, що окрім виробництва традиційної сільськогосподарської продукції (продуктів харчування, сировини для переробно-харчових підприємств тощо), сільські території розвивають

сільський та екологічний туризм, народні промисли, що позитивно позначається на навколишньому середовищі та соціально-економічній системі, яка безпосередньо впливає на зростання рівня конкурентоспроможності сільських територій. Останнім часом мультифункціональний підхід отримує все більше розповсюдження у європейських країнах і має високий рівень кореляційного зв'язку із Європейською моделлю ведення й сталого розвитку сільського господарства. Особливостями мультиструктурності є: одночасне існування різноманітних товарних і нетоварних видів діяльності та продукції, які продукуються на конкретній сільській території; деякі нетоварні види продукції й послуг є фактично екстерналіями, тобто такими для яких ще не існує товарних ринків або вони функціонують не ефективно.

Досвід країн (різного ступеня соціального та економічного розвитку) свідчить, що головним лейтмотивом економічних реформ і відповідно конструювання політики розвитку сільських територій з початку ХХ ст. була підтримка агробізнесу й сільськогосподарського виробництва загалом. Пізніше це переросло у забезпечення розвитку сільської інфраструктури та диверсифікації агровиробництва [9, с. 400]. При чому країни – члени Європейського Союзу досягнули у цьому значних успіхів. На сьогодні ці країни переглянули свої стратегічні цілі (у стратегії «Європа 2020» та нових пріоритетах Спільної аграрної політики Європейського Союзу на 2014–2020 рр.) та пріоритезували у бюджеті Європейського Союзу асигнування на підвищення добробуту та якості життя сільського населення.

На основі вивченого еволюціонування наукових підходів, зокрема викладених у [1; 4–5; 13; 16–18; 23], до реалізації політики соціально-економічного розвитку та утвердженого державного устрою, у світі сформувалося декілька моделей розвитку сільських територій та підтримки його сталості й гармонійності до еко-системи:

– перша – реалізація різноманітних програм підтримки незалежно одна від одної (притаманна таким країнам як США, Мексика, Нова Зеландія та інші);

– друга – механізми та інструменти державної підтримки чітко закріплені законодавчими актами (ЄС, Канада, Туреччина тощо).

Децентралізація, започаткована в Україні 2014 р., відкриває не лише нові можливості для органів місцевого самоврядування, але й створює умови для перегляду існуючої парадигми сільського розвитку. Це передусім створення мереж партнерства навколо міст, як центрів економічної активності на основі нового територіального планування, що потребує застосування нового концептуального бачення до забезпечення сталого розвитку сільських територій (рис. 2).

Рис. 2. Нове концептуальне бачення сталого розвитку сільських територій

Джерело: систематизовано та візуалізовано авторами з урахуванням джерел [15; 18; 22].

Нове концептуальне бачення повинно базуватись на «мультифункціональній» моделі та виходити з таких пріоритетів як:

– розвиток економіки сільських територій шляхом стимулювання нетрадиційного ведення агровиробництва, розвитку мережі (в т. ч. бізнес-мереж на базі маркетингових проектів) провайдингу аграрних інновацій;

– розвиток туристичного потенціалу сільської місцевості агротуризму, використання лісових, водних та інших природних ресурсів для надання рекреаційних послуг;

– відродження соціальної інфраструктури села з розширення базових соціально-побутових послуг (зокрема комунікаційних та інформаційних мереж) для економіки сільських територій та сільського населення;

– збереження та поліпшення сільської культурної спадщини як активу локального розвитку;

– підвищення рівня знань та практичних навичок сільського населення для організації та комерціалізації не традиційних видів сільгоспвиробництва та інститутів (в т. ч. розвиток мережі сімейних фермерських господарств) ведення аграрної діяльності.

Висновки. Відмінності в системі цілеорієнтування соціально-економічного розвитку сільських територій свідчать про застосування різних методологічних та концептуальних підходів до побудови політики їх розвитку відповідно до якої й формулюються регуляторні пріоритети сільського розвитку. Так, в країнах – членах Європейського Союзу яскраво вираженим пріоритетом є людиноцентризм у забезпеченні сталості розвитку сільських територій, якого конче не вистачає в діючій національній (українській) моделі сільського розвитку. Це потребує негайного системного впровадження існуючих в країнах – членах Європейського Союзу теоретико-методологічних напрацювань щодо конструювання політики сталого розвитку сільських територій, яка дозволить

сформувати високоефективний та водночас конкурентоспроможний аграрний сектор економіки, гарантувати продовольчу та у визначених межах національну безпеку.

4 Список використаних джерел

1. Багров Н. В. Региональная политика устойчивого развития. К.: Либідь, 2002. 256 с.
2. Барановський В. А. Стратегічні аспекти та пріоритети сталого (збалансованого, гармонійного) розвитку. *Територія. Сталій розвиток*. К., 2004. № 2. С. 24–31.
3. Данилов-Данильян В. И. Устойчивое развитие (теоретико-методологический анализ). *Економіка и математические методы*. 2003. Т. 39. № 2. С. 123–135.
4. Європейський досвід законодавчого регулювання державної підтримки та розвитку сільських населених пунктів. Європейський інформаційно-дослідницький центр. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28885.pdf>.
5. Замікула В. В. Удосконалення механізмів державного управління сталим розвитком сільських територій: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». ЧДУ ім. П. Могили. Миколаїв, 2011. 22 с.
6. Карпенко В. В. Співвідношення понять «сталого» й «комплексного» розвитку сільських територіальних громад. URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2010-02/10kvvstg.pdf>.
7. Клименко А. А. Роль місцевого самоврядування у сталому розвитку сільських територій. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. Вип. 1 (33). С. 26–30.
8. Кочеткова О. Аналіз економічного розвитку громади в Україні. *Економічний розвиток громади*. 2006. № 2. С. 27–28.
9. Куліш І. М. Державна політика розвитку сільських територій: світовий досвід для України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 3(107). С. 395–407.

10. Кухар В. П. Проблеми України – перехід до сталого розвитку. URL: http://www.medved.kiev.ua/arhiv_mg/stat_98/98_3_1.htm

11. Невелєв О. Сталий розвиток як об'єктивна необхідність. *Територія. Сталий розвиток*. 2003. № 1. С. 22–26.

12. Непочатенко О. О. Державна політика у сфері розвитку сільських територій: вітчизняні реалії та європейський досвід. *Наукові праці Полтавської державної академії. Серія: Економічні науки*. Вип. 4. 2012. С. 149–153.

13. Осауленко О. Г. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління. К.: Інформ.-видавн. центр Держкомстату України, 2000. 176 с.

14. Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року: монографія. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. 512 с.

15. Петруха С. В., Палійчук Т. В. Децентралізація та розвиток сільських територій. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід [колективна монографія]. Національний університет біоресурсів і природокористування України. 2018. С. 35–70.

16. Попова О. Л. Розвиток багатofункціонального сільського господарства: досвід Німеччини. *Економіка і прогнозування*. 2015. № 2. С. 148–158.

17. Руснак А. В. Державне регулювання функціонування і розвитку сільських територій. *Вісник Полтавської державної аграрної академії. Серія «Економічні науки»*. Вип. 3. 2011. С. 100–103.

18. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави. Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матеріали VII річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. К., 2005. С. 4–18.

19. Трофимова В. В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 8. С. 33–37.

20. Участь громадськості у забезпеченні сталого розвитку територіальної громади: наук.-метод. Розробка / за заг. ред. П. І. Шевчука, А. Й. Серанта. К.: НАДУ, 2009. 72 с.

21. Шанаєва-Цимбал Л. О. Модель сталого розвитку та передумови її реалізації. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. Вип. 1. 2014. С. 298–307.

22. Юрчишин В. В. Село і селяни України в системі історично і суспільно зумовлених вітчизняних національних цінностей. *Економіка АПК*. 2011. № 2. С. 87–99.

23. Berg I. Education and jobs: the great training robbery. N.Y.: Percheron Press. Eliot Werner Publications, 2003. 266 p.

4 References

1. Baghrov, N. V. (2002). Reghional'naja polytyka ustojchyvogho razvytyja [Regional Sustainable Development Policy]. Kyiv: Lybidj.

2. Baranovskij, V. A. (2004). Strategichni aspekty ta priorityty stalogho (zbalansovanogho, gharmonijnogho) rozvytku [Strategic Aspects and Priorities for Sustainable (Balanced, Harmonious) Development]. *Terytorija. Stalij rozvytok*, (2), 24–31.

3. Danilov-Danilyan, V. I. (2003). Ustoychivoє razvitie (teoretiko-metodologicheskij analiz) [Sustainable development (theoretical and methodological analysis)] (Vol. 39). *Ekonomika i matematicheskie metody*, (2), 123–135.

4. Jevropejskij dosvid zakonodavchogho rehuljuvannja derzhavnoji pidtrymky ta rozvytku siljskikh naselennykh punktiv [European experience of legislative regulation of state support and development of rural settlements]. Retrieved from <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28885.pdf>.

5. Zamykula, V. V. (2011). Udoskonalennja mekhanizmiv derzhavnogho upravlinnja stalym rozvytkom siljskikh terytorij [Improvement of the mechanisms of state governance by sustainable development of rural territories] (Dissertation abstract). Mykolajiv: Chornomorskij nacionalnij universytet imeni Petra Moghyly.

6. Karpenko, V. V. (2010). Spivvidnoshennja ponjatj stalogho j kompleksnogho rozvytku siljskikh terytorialnykh ghromad [Correlation between the concepts of sustainable and integrated development of rural territorial communities]. Retrieved from <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2010-02/10kvvstg.pdf>.

7. Klymenko, A. A. (2016). Rolj miscevogho samovrjaduvannja u stalomu rozvytku siljskikh terytorij [The role of local self-government in the sustainable development of rural areas]. *Visnyk Berdianskoghho universytetu menedzhmentu i biznesu*, (1 (33)), 26–30.

8. Kochetkova, O. (2006). Analiz ekonomichnogho rozvytku ghromady v Ukrajinі [Analysis of the economic development of the community in Ukraine]. *Ekonomichnyj rozvytok ghromady*, (2), 27–28.

9. Kulish, I. M. (2014). Derzhavna polityka rozvytku siljskikh terytorij: svitovij dosvid dlja Ukrajinj [State Policy for the Development of Rural Areas: World Experience for Ukraine]. *Socialjno-ekonomichni problemy suchasnogho periodu Ukrajinj*, (3 (107)), 395–407.

10. Kukhar, V. P. (1998). Problemy Ukrajinj – perekhid do stalogho rozvytku [Problems of Ukraine – the transition to sustainable development]. Retrieved from http://www.medved.kiev.ua/arhiv_mg/stat_98/98_3_1.htm.

11. Neveljev, O. (2003). Stalij rozvytok jak ob'ektivna neobkhidnistj [Sustainable development as an objective necessity]. *Terytorija. Stalij rozvytok*, (1), 22–26.

12. Nepochatenko, O. O. (2012). Derzhavna polityka u sferi rozvytku siljskikh terytorij: vitchyzniani realiji ta jevropejskij dosvid [State policy in the field of rural development: domestic realities and European experience]. *Naukovi praci Poltavskojki derzhavnoj akademiji. Serija: Ekonomichni nauky*, (4), 149–153.

13. Osaulenko, O. Gh. (2000). Stalij socialjno-ekonomichnyj rozvytok: modeljuvannja ta upravlinnja [Sustainable socio-economic development: modeling and management]. Kyiv: Inform.-vydavn. centr Derzhkomstatu Ukrajinj.

14. Dobkin, M. M, Chernov, S. I., Kernes, Gh. A. et al. (2010). *Osnovy stalogho rozvytku Kharkivskoj oblasti do 2020 roku: monohrafija* [Basics of Sustainable Development of Kharkiv Oblast by 2020]. Kharkiv: VD "INZhEK".
15. Petrukha, S. V., Palijchuk, T. V. (2018). Decentralizacija ta rozvytok siljsjkykh terytorij [Decentralization and development of rural areas]. In *Problemy ta perspektyvy finansovogho zabezpechennja aghrarnogho sektoru: vitchyznjanyj ta zarubizhnyj dosvid* (pp. 35–70). Kyiv: Nacionalnyj universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannja Ukrajinny.
16. Popova, O. L. (2015). Rozvytok baghatofunkcionaljnogho siljsjogho ghospodarstva: dosvid Nimechchyny [Development of multifunctional agriculture: the experience of Germany]. *Ekonomika i proghnozuvannja*, (2), 148–158.
17. Rusnak, A. V. (2011). Derzhavne reghuljuvannja funkcionuvannja i rozvytku siljsjkykh terytorij [State regulation of functioning and development of rural territories]. *Visnyk Poltavskoj derzhavnoj aghrarnoj akademiji. Serija «Ekonomichni nauky»*, (3), 100–103.
18. Sabluk, P. T. (November 9–10, 2005). Rozvytok siljsjkykh terytorij v konteksti zabezpechennja ekonomichnoji stabilnosti derzhavy [Development of rural areas in the context of providing economic stability of the state]. In *Socialjno-ekonomichni problemy rozvytku ukrajinsjogho sela i siljsjkykh terytorij* (pp. 4–18). Kyiv: Nacionalnyj naukovyj centr 'Instytut aghrarnoj ekonomiky'.
19. Trofymova, V. V. (2010). Konceptija stalogho rozvytku jak osnova postindustrialnykh modelej rozvytku [The concept of sustainable development as the basis of post-industrial development models]. *Investyciji: praktyka ta dosvid*, (8), 33–37.
20. Serant, A. J., Shevchuk, P. I., Karpuk, V. I., Bundz, V. P., Novak, L. M. (2009). Uchastj ghromadsjkosti u zabezpechenni stalogho rozvytku terytorialnoj ghromady [Public Participation in the Sustainable Development of the Territorial Community] (ed. by P. I. Shevchuka, A. J. Seranta). Kyiv: NADU.
21. Shanajeva-Cymbal, L. O. (2014). Modelj stalogho rozvytku ta peredumovy jiji realizaciji [Sustainable development model and preconditions for its realization]. *Naukovi rozvidky z derzhavnogho ta municypaljnogho upravlinnja*, (1), 298–307.
22. Jurchyshyn, V. V. (2011). Selo i seljany Ukrajinny v systemi istorychno i suspilno zumovlenykh vitchyznjanykh nacionalnykh cinnostej [The village and peasants of Ukraine in the system of historically and socially predetermined national values]. *Ekonomika APK*, (20), 87–99.
23. Berg, I. (2003). *Education and jobs: the great training robbery*. New York: Percheron Press. Eliot Werner Publications.